

Т. В. ТИХОНОВА

Mykolaiv

DIDACTIC PRINCIPLES OF INFORMATION-TECHNOLOGICAL EDUCATION OF FUTURE TEACHER

Shaping information and communication competence requires a substantial improvement of teaching the basics of information technological education of future teachers, the definition of its didactic principles. The author substantiates system of didactic principles of information technology education of future teachers and determines the specificity of their use.

Keywords: didactic principles, information-technological education, ICT-competence, IT educational product.

Т. В. ТИХОНОВА

г. Николаев

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Формирование информационно-коммуникационной компетентности требует существенного усовершенствования дидактических основ информационно-технологического образования будущих учителей, определение ее дидактических принципов. В статье автор обосновывает систему дидактических принципов информационно-технологического образования будущих педагогов и определяет специфику их использования.

Ключевые слова: дидактические принципы, информационно-технологическое образование, информатическая компетентность, информатическим образовательный продукт.

Стаття надійшла до редколегії 12. 03. 14

УДК 378.091:78

БАЙ ШАОЖУН

м. Київ

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ САМОКОНТРОЛЮ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Стаття розкриває особливості формування самоконтролю особистості у історико-філософському ракурсі. Розкрито значення означеного феномену для виконання музично-педагогічної діяльності. Викладені особливості формування самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі інтерпретації музичних творів. Визначено залежність інтерпретаційної діяльності від розвитку творчих здібностей студентів інститутів мистецтв.

Ключові слова: самоконтроль, майбутні вчителі музики, інтерпретація музичних творів, творчість.

Постановка проблеми. У контексті стратегічних завдань сучасної системи освіти, окреслених у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), цільовій комплексній програмі «Вчитель» та інших нормативних документах на перший план виходить проблема створення умов для формування творчої самостійності особистості щодо питань власного професійного становлення, набуття майбутнім фахівцем таких професійно-значущих особистісних якостей, що забезпечать гармонійне професійне становлення під час навчання у мистецькому вищому навчальному закладі, зробити більш гармонійною адаптацію до умов реальної фахової діяльності та зберегти психологічне та фізичне здоров'я особистості. Якісна характеристика

музиканта-педагога визначається його професіоналізмом, який залежить від того, в якій мірі майбутній педагог володіє сучасними засобами вирішення професійних завдань, в тому числі й самоконтролем. Системна розробка проблеми формування самоконтролю вчителя на методологічній основі повинна стати одним із провідних напрямів сучасної педагогічної науки.

Сучасні педагогічні дослідження показують, що до цього часу випускники мистецьких вищих навчальних закладів відчують значні труднощі в самостійній практичній діяльності. Це виявляється не лише в недостатньо глибокому засвоєнні професійних знань, а і в невмінні використовувати свої знання, волю та підпорядковувати їх визначен-

ній меті; в неспроможності швидко й самостійно приймати рішення, в педагогічному безсиллі вирішувати складні ситуації навчальних та міжособистісних відносин, які виникають в процесі музично-педагогічної діяльності, в невмінні себе контролювати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній науковій літературі висвітлюються інноваційні підходи до аналізу проблеми самоконтролю, зокрема: теорія педагогічного управління (В. Афанасьєв, Б. Вульф, Л. Спірін, та ін.); теорія контролю та самоконтролю особистості (Л. Гримак, Ю. Лисюк, Г. Нікіфоров та ін.), в сфері музично-педагогічної освіти ідеї, пов'язані з питаннями самоконтролю, представлені в працях Е. Абдулліна, Л. Арчаникової, Н. Ветлугіної, А. Козир, Г. Падалки, О. Пехота, О. Олексюк, О. Рудницької, Г. Ципіна та ін. Однак, принципи і умови забезпечення процесу формування самоконтролю майбутніх учителів музики у мистецьких ВНЗ ще розроблені недостатньо.

Постановка завдання. Ґрунтовне теоретичне вивчення проблеми формування самоконтролю в процесі музично-педагогічної діяльності, як і будь-якої іншої проблеми, передбачає з'ясування історії її становлення у сфері наукового знання, висвітлення підходів до вивчення зазначеної проблеми та визначення сутності й змістового наповнення досліджуваного явища. Вирішення поставлених завдань передбачає розкриття філософського, психологічного та педагогічного аспектів даної проблеми.

Мета статті полягає у розкритті особливостей формування самоконтролю особистості вчителя та визначення значення цього феномену для виконання музично-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Проблема самоконтролю, як вельми універсального феномена, що спостерігається у процесах різного характеру та рівня є наскрізною проблемою в історії філософсько-наукового знання, яка на різних історичних етапах, в контексті різних філософських та наукових парадигм осмислювалася в контексті проблем організації світобудови, соціального життя та існування суспільства як складного ієрархічного утворення, проблем становлення, розвитку і соціалізації особистості тощо.

У контексті сучасних соціально-економічних та духовних зрушень, що відбуваються

у світі особливої актуальності набула проблема самоконтролю особистості, дослідження здатності людини до управління власними психічними станами, поведінкою, діяльністю тощо. До зазначених питань прикута увага науковців різних галузей, а широкий спектр наукових даних щодо природи, сутності, джерел та механізмів самоконтролю особистості знаходить практичне застосування у психології, соціології, політології, педагогіці тощо.

У широкому розумінні зміст поняття «самоконтроль» розкриває семантика, вказуючи на наявність у структурі терміну двох смислових складових, а саме: контроль (фр. – подвійний список) – перевірка, спостереження для встановлення відповідності чогонебудь певним вимогам, та складової «само», додавання якої у лінгвістиці має цілком установлене значення, зміст якого полягає у визначенні спрямованості дії на того, хто її здійснює [6, 189].

Спроби філософської думки пояснити сутність, визначити мету та механізм самоконтролю особистості сягає часів *античності* та пов'язана з виникненням ідеї «демоса», осмисленням ролі окремої особистості в удосконаленні норми, моралі та традицій. Так, проблема етичного самовдосконалення є ключовою проблемою філософії Сократа, де людина постає як така, що постійно шукає себе, переосмислює умови власного існування. Саме знання, згідно поглядів філософа, постає єдиним критерієм та регулятором поведінки людини. В основі здатності особистості до спілкування, діалогу, як процесу спільного відшукування знання, на думку філософа лежить її самопізнання та самооцінювання, без якого неможливе сприйняття істини. Отже, самоконтроль особистості, за концепцією філософа, пов'язаний з діяльністю її розуму, зі здатністю задавати питання та віднаходити на них відповіді, що робить з неї людину високоморальну.

Проблему породження дій, основою яких є не бажання людини, а її розумне рішення щодо його здійснення піднімав у своїх працях Аристотель Проблема самоконтролю людини її здатності до керування власною активністю, згідно поглядів філософа, детермінована наявністю певної сили, що ініціює довільні дії у процесі їх здійснення. Так згідно тлумачення філософа саморегульовальні дії постають як прояв волі особистості, що спонукає дії у процесі розумової діяльності. Отже, здатність

особистості до самоконтролю пов'язана в концепції Аристотеля з розумовою діяльністю та пізнанням, що дозволяє управляти бажаннями через отримані знання [4, 119].

Подальший розвиток проблеми самоконтролю особистості знаходимо у філософському спадку представників стоїцизму (Зенон, Сенека, Епіктет, Марк Аврелій та ін.), вихідною парадигмою яких є позиція життєвої мудрості. Створений представниками стоїцизму ідеал мудреця відіграє реальну нормативно-регулятивну функцію окреслюючи принципи формування відповідного внутрішнього ставлення до оточуючого світу: байдужість до всього зовнішнього, стійкість до ударів долі, усвідомлення внутрішньої свободи, тощо. Шлях досягнення автономності, формування внутрішньої опори особистості згідно концепції стоїцизму полягає у постійному самозапитуванні «яке відношення маю я до тієї частини мого єства, яку я називаю керуючим Розумом?». У цьому критичному мисленні провідною стороною постає «Я» [6, 218].

Активного філософського осмислення проблема самоконтролю особистості отримала в епоху Відродження, світобачення якої орієнтоване на виявлення всієї повноти життєвих проявів людини, розуміння її сутності як найвищого творіння Бога, яке здатне досягнути творіння й творити, наслідуючи Творця. Високе розуміння людської сутності визначало мету її існування – доведенні своєї людської гідності, виявлення своїми діями сили й мудрості закладеної в ній від початку.

Так, Данте Алігері доводить, що корінь людського буття полягає в свободі волі, яка реалізується через реальне діяння. Петрарка вбачає сенс людського життя в уславленні себе земними вчинками, рішуче протестуючи проти дотримання якоїсь однієї лінії життя, наполягаючи на широті найрізноманітніших виявлень особистості. Дж. Манецетті в творі «Про гідність і вищість людини» вбачає призначення людини в пізнанні й діянні, що обумовлене злагодженістю та гармонією розуму здатного продовжувати та завершувати божественне творіння. Отже, представники гуманістичного антропологізму доби Відродження відводили людині центральне місце в ієрархії світових сутностей. виправдовуючи земну природу людини вони прагнули до її гармонізації через пізнання власного «Я».

До проблеми волі як проблеми самодетермінації звертався Р. Декарт, який на відміну від Аристотеля вводить поняття волі як здатності душі формувати бажання та визначати спонукання до будь-якої дії людини, яку не можна пояснити на основі рефлексивного принципу. На думку філософа основною функцією волі є боротьба зі спокусами задля забезпечення спонукання до вибраних дій. Таке спонукання реалізується за допомогою розуму, який постає як «власне знаряддя волі» [6, 94].

Б. Спіноза висвітлює волю як здатність розуму приймати рішення про потяги та дії. Філософ відкидає безпричинну поведінку, стверджуючи, що «воля як і все інше потребує причини». Спіноза заперечує свободу дій людини, підкреслюючи, що люди помиляються, вважаючи себе вільними. Ця думка заснована на тому, що вони усвідомлюючи власні дії не знають причин, якими вони визначаються. Філософ заперечує спонукальну функцію волі, визнаючи джерелом активності людини її афекти, тобто стани тіла, які збільшують здатність самого тіла до руху, сприяючи або обмежуючи її.

У концепції Б. Спінози воля постає як прагнення лише душі, якщо ж прагнення стосується і душі й тіла, то мова йде уже не про волю, а про потяг, який через усвідомлення стає бажанням. Відрізняючи бажання та волю, філософ зазначає, що під волею розуміє здатність, за якою душа стверджує або заперечує те що є істинною, а що – хибне, це не бажання, за яким душа домагається будь-якої речі або відсторонюється від неї. Б. Спіноза стверджує, що в душі немає жодного вольового явища, жодного ствердження або відкидання, окрім того, яке містить у собі ідею, звідси випливає що ідеї і вольові явища – це одне і те саме, а від так одним і тим самим є воля та розум (інтелект). Отже можна зробити висновок, що у концепції Б. Спінози воля постає не як самостійна сила або здатність душі, а як здатність розуму приймати рішення про потяги та дії, оскільки могутність душі визначається лише її пізнавальною здатністю і лише у пізнанні, на думку філософа, знаходяться засоби проти афектів.

До проблеми особистісного вибору звертався І. Кант, якого цікавили не лише природа та функції волі особистості, а й питання про сумісність детермінованість поведінки людини та свободи вибору їм власних вчинків через само-

контроль та самооцінку. Розуміння детермінованості поведінки людини цілком логічно впливає з причинності, що діє у матеріальному світі, а вимоги моральності передбачали свободу вибору. Так, на думку І. Канта, воля як здатність до дії могла визначатися і чуттєвими прагненнями і розумом. Власне свободою волі він називав волю, яка може визначатися незалежно від чуттєвих потягів, тобто мотивами представленими лише розумом. Воля стає вільною лише в разі підпорядкування моральному закону (імперативу), коли моральний закон безпосередньо визначає волю. Через це, на думку філософа, людина стає спроможною діяти не лише за чуттєвими враженнями, бажаннями, але і на основі уявлень про корисне та шкідливе. Істинне призначення розуму, зазначає І. Кант, у тому, щоб породити волю не як засіб для будь-якої іншої мети, а добру волю саму по собі.

Найбільш активного осмислення та вивчення феномен самоконтролю та самооцінювання отримав наприкінці ХХ століття, що охарактеризувалося орієнтацією філософсько-наукового знання на пізнання реальності, в якій переважають нелінійні, невривноважені процеси, нестійкі саморозвиваючі системи, в якій діють ефекти когерентності, синхронічності та синергетичності [3, 219]. Значення, яке отримав феномен самоконтролю, як функціональна характеристика системи відкритого типу, у постнекласичній картині світу обумовлено тими тенденціями у розвитку всебічного знання, що призвели у ХХІ столітті до формування нового погляду на науку в цілому, повороту в філософській проблематиці та традиціях дискурсу. Так, філософія постмодернізму відмовляється від традиційної диференціації філософського знання, фіксуючи неможливість конституювання у сучасній ситуації метафізики як такої.

Як зазначається у багатьох сучасних філософсько-методологічних дослідженнях, парадигмальний зсув в науці передбачає «перехід від об'єктивістської науки до епістемічної (діалогічної), від істини як зліпка з об'єкта – до істини як способу взаємодії з об'єктом, від структури – до процесу, від панування та контролю над природою – до ненасилля». Системний підхід, ідея глобального еволюціонізму, ідея синхроністичності, антропний принцип та принцип компліментарності, такі нові парадигми, як голографічна, синергетична пара-

дигма та інші реалії сучасної науки є свідченням потреби у створенні цілісної картини світу до якої людина має бути включена безпосередньо та, у свою чергу усвідомлювати себе учасником єдиного процесу, а не стороннім спостерігачем. Зазначене є головною ознакою сучасного наукового світогляду що отримав назву холістичного, завдяки якому неповторність особистості набуває ще більшого значення [2, 385].

Методологічна основа вивчення феномену самоконтролю є вкрай важливим у процесі музично-педагогічної діяльності. Адже сутність педагогічної діяльності творчого рівня є те, що вона завжди пов'язана з особистісним зростанням на основі самоконтролю та самооцінювання. Найвищою формою творчості є така діяльність, яка прокладає нові шляхи в науці та мистецтві. У широкому розумінні цього слова, творчість має місце всюди, де людська уява створює, комбінує, змінює, народжує елементи нового. Л. Виготський неодноразово зазначав, що якщо розуміти творчість у її істинному психічному прояві, тобто як створення нового, то можна дійти висновку, що вона властива більшою чи меншою мірою майже всім шукачам нових шляхів, адже вона також є нормальним та постійним супутником як педагогічної, так і музично-виконавської діяльності, сутність якої великою мірою полягає у творчій інтерпретації музичних творів [1, 83].

У своїх дослідженнях Т. Ляшенко зазначає, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів музики прямо пропорційно залежить від теоретичного вивчення та практичного засвоєння художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів. При чому, умовами реалізації цього процесу є: варіативність організаційних форм, методів та прийомів навчання; домінантність певних цілей, завдань, методів та форм роботи спрямованих на художньо-музичну інтерпретацію творів; діалогічність як фактор художньо-педагогічного спілкування» [5, 97].

У процесі творчої інтерпретації художньо-музичних творів важливим є метод виконавського показу твору, котрий вивчається, що дозволяє майбутнім учителям музики успішно виховувати музично-естетичний смак. На цьому етапі роботи важливо розвивати самостійність студентів у пошуках своїх оригіналь-

них інтерпретаційних виконавських рішень. Використовуючи різноманітні варіанти звуковедення, ритмічної та динамічної організації виконавства, студенти досягають більш виразного фразування твору, створюючи тим самим яскравий художній образ.

Висновки та перспективи дослідження.

У висновках доцільно зазначити, що результати аналізу досліджуваної проблеми довели, що здатність людини самостійно контролювати власну поведінку привернула увагу науковців ще з давніх давен. У зв'язку з цим уявлення про джерела самоконтролю людини, її регуляційний потенціал та механізми управління собою в історії філософського знання отримали різні пояснення. Проблема самоконтролю особистості розкривалася переважно в контексті інших філософських проблем – проблеми активності, волі, саморегуляції, свободи вибору, тощо. В якості джерел, особистісних утворень, що забезпечують регулювання особистістю власної активності в історії філософії розглядалися різні сфери – вольова, моральна, інтелектуальна та нормативно-ціннісна, по різному розглядалося і питання

щодо регулювання людини в цілому, її здатності до самоконтролю й самоорганізації, міри її самостійності чи залежності від зовнішнього світу. Доречно підкреслити, що означена проблема є вкрай важливою для здійснення музично-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Психология искусства / Лев Семенович Выготский ; сост. М. Г. Ярошевский. — Ростов н/Д. : Феникс, 1998. — 479, [1] с.
2. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунский. — М. : Совершенство, 1998. — 605 с.
3. Делор Ж. и др. Образование: сокрытое сокровище / Ж. Делор // Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. — Москва-Paris : UNESCO, 1997. — 297 с.
4. Зелинский Ф. Ф. Педагогические воззрения Платона и Аристотеля / Ф. Ф. Зелинский. — Петроград: Слово, 1916. — 176 с.
5. Ляшенко Т. А. Регуляция эмоционально-коммуникативной активности студентов педагогических ВУЗов как условие их подготовки к профессиональной деятельности / Т. А. Ляшенко // Эмоциональная регуляция учебной деятельности: сб. матер. Всесоюз. конф. — М., 1987. — С. 247—252.
6. Сучасний філософський словник / за ред. акад. В. П. Андрущенко. — К. : Вища школа, 2003. — С. 156—289.

BUY SHAOZHUN

Kyiv

THE SPECIFICITY OF THE FORMATION OF SELF-CONTROL OF THE FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE PROCESS OF INTERPRETATIVE WORK

The article reveals the peculiarities of the formation of self-identity in a historical and philosophical perspective. Outlined the features of self-formation of future music teachers in the process of interpreting music. The dependence of interpretative activity on the development of students' creative abilities Institute of Arts. are shown in the article. The analysis allowed us to determine that person's ability to independently control their own behavior attracted the attention of scientists since ancient times. In this regard, the idea of the source of human self and its potential regulatory and control mechanisms in a history of philosophy have different explanations. The problem of self-identity was revealed mainly in the context of other philosophical problems – the problem of activity will, self-control, freedom of choice, and so on.

As a source of personal entities that provide their own individual regulation of activity in the history of philosophy discussed various areas – strong-willed, moral, intellectual and normative values, in different ways and considered the issue of regulation of rights in general, its capacity for self-control and self-organization, measures of independence or dependence on the outside world. It is emphasized that the abovementioned problem is crucial for the implementation of music and teaching activities.

Keywords: self-control, future teachers of music, interpretation of music, creativity.

БАЙ ШАОЖУН

г. Киев

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ САМОКОНТРОЛЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕРПРЕТАЦИОННОЙ РАБОТЫ

Статья раскрывает особенности формирования самоконтроля личности в историко-философском ракурсе. Раскрыто значение выделенного феномена для выполнения музыкально-педагогической деятельности. Изложены особенности формирования самоконтроля будущих учителей музыки в процессе интерпретации музыкальных произведений. Определена зависимость интерпретационной деятельности от развития творческих способностей студентов институтов искусств.

Ключевые слова: самоконтроль, будущие учителя музыки, интерпретация музыкальных произведений, творчество.

Стаття надійшла до редколегії 19.03.14